

УДК 172.4 (477)

ВІЙНА : РОЗУМІННЯ ЧЕРЕЗ НАРАТИВИ ТА ПАМ'ЯТЬ

Блоха Д. С.¹, студ., Волкова С. П.², ст. викл., Лисенко Г. І.³, канд. іст. наук, доц.

ННІ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»

Українського державного університету науки і технологій

¹dianabloha638@gmail.com, ²svitlana.volkova@pdaba.edu.ua,

³lysenko.halyna@pdaba.edu.ua

Постановка проблеми. Історична пам'ять українського народу протягом ХХ – початку ХХІ століття зазнавала системних спотворень і маніпуляцій з боку окупаційних режимів – як царської Росії, так і советської влади, а нині – й сучасної Російської Федерації. Особливе місце в цій маніпулятивній політиці займає інтерпретація подій Другої світової війни та боротьби за українську державність. Актуальність проблеми обумовлюється тим, що під час повномасштабної російсько-української війни відбулася зміна парадигми ставлення до історичного минулого та посилення усвідомлення національної ідентичності як на рівні державної політики, так і в суспільній свідомості. Історична пам'ять нації є однією з ключових складових її національної ідентичності, особливо в умовах сучасних війн, коли нації стикаються з загрозами своєму існуванню та суверенітету [5].

Метою дослідження є виявлення історико-політичних паралелей між окупаційною політикою Російської імперії, СРСР та сучасної Російської Федерації щодо України; осмислення трансформації української національної ідентичності під впливом широкомасштабної війни 2022 року та аналіз ролі історичної пам'яті як інструменту самозбереження нації й політичної протидії зовнішній агресії.

Результати дослідження. Політика керівництва СРСР щодо України була окупаційною, так само, як і політика Російської імперії в ХІХ ст. та російської федерації зараз. Вона полягала в цілеспрямованих діях на знищення України та українського народу як носія національної самосвідомості, історії, культури та мови з метою навічного закріплення території України під владою Москви. Необхідно пам'ятати і не допустити тих помилок та прорахунків, що спричинили поразку Української революції 1917–1921 років, головними з яких стали внутрішні незгоди в умовах зовнішньої агресії, що призвели до окупації території [3]. 9 квітня 2015 р. Верховна Рада України прийняла 4 закони про декомунізацію, зокрема й «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років», відбулась остаточна відмова від ідеологем «Великої вітчизняної війни 1941–1945 рр.» [4].

З початком широкомасштабного вторгнення Росії в Україну суттєво змінився й вплив на сучасну українську ідентичність. Ця війна стала боротьбою за право на існування української держави, за її незалежність та свободу. Історична пам'ять про цю війну формується в реальному часі: сили оборони, які нас захищають, фіксація злочинів для майбутнього правосуддя, свідчення очевидців і відновлення української історії та культури.

Страхиття війни двічі прокотилося по нашій території, скалічивши долі десятків мільйонів людей. Наслідки війни на десятки років визначили складні і суперечливі політичні, економічні і соціальні процеси в українському суспільстві, позначилися на морально-психологічних якостях повоєнних поколінь людей. За своєю глибиною, трагізмом і героїкою вони мають епохальне значення. Пам'ять про війну – духовно-історичне надбання нашого народу, яке закладає основи його самодостатності й самобутності й органічно інтегрує його в загально цивілізаційний потік [2].

Кремль використовує терміни й аналогії Другої світової у своїй зовнішній і внутрішній політиці, в боротьбі спочатку проти демократичного проєвропейського руху в Україні, а згодом у намаганнях знищити Українську державу. Ще з 2004 р. російські пропагандисти називали «фашистами»/«нацистами» прихильників В. Ющенка та учасників «Помаранчевої революції». «Нацистами» й «фашистами» поставали в російських ЗМІ активісти «Революції гідності» 2013–2014 рр. 24 лютого 2022 р.

В. Путін, оголошуючи завдання так званої «спеціальної воєнної операції», розводився про «демілітаризацію й денацифікацію» України, схарактеризувавши майбутню війну як глобальну боротьбу у традиціях сталінської «Великої Вітчизняної» проти «ворожого Заходу» та підтримуваного ним «українського фашизму». Вітчизняні дослідники мають виконати важливу роботу самопрезентації України й українців у Другій світовій для світової історіографії, вписування національного наративу у загальноєвропейську оповідь [1].

Кремль використовує історичні аналогії та терміни, пов'язані з Другою світовою війною, для виправдання своїх дій в Україні, намагаючись дискредитувати український рух за незалежність. Це свідчить про те, що історична пам'ять не лише формує національну ідентичність, але й стає інструментом політичної боротьби.

Висновки. Історична пам'ять є ключовим елементом національної ідентичності України, особливо в умовах війни. Вона не лише відображає минуле, але й активно впливає на сьогодення, формуючи колективну свідомість та сприяючи консолідації суспільства навколо ідеї незалежності. Російська пропаганда активно використовує радянські та імперські наративи, зокрема символіку й риторику Другої світової війни, для виправдання агресії та дискредитації України на міжнародній арені. Важливість дослідження та популяризації українського наративу в світовій історіографії є критичною для зміцнення позицій України на міжнародній арені. У цьому контексті надзвичайно важливо продовжувати дослідження національної пам'яті, ролі українців у Другій світовій війні та сучасних війнах, щоб не допустити повторення трагедій минулого та забезпечити сталий розвиток української держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грицюк В., Лисенко О., Пастушенко Т. Друга світова в контексті російсько-української війни : основні наративи й перспективи дослідження. *Український історичний журнал*. 2024. № 4. С. 5–23. URL: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.04.005>
2. Євсєєва Г. П., Лисенко Г. І., Волкова С. П. Друга світова війна та Україна: історія і сучасність. *Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури*. 2015. № 9. С. 71–79.
3. Євсєєва Г. П., Лисенко Г. І., Волкова С. П. Російсько-українська війна 2022 року: історичні витоки трагедії та уроки для наступних поколінь українців. *Український журнал будівництва та архітектури*. 2022. № 6. С. 45–58. DOI:10.30838/J.BPSACEA.2312.271222.45.910.
4. Закон України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років» [Електронний ресурс]. URL: <https://old.uinp.gov.ua/laws/zakon-ukraini-pro-uvichnennya-peremogi-nad-natsizmom-u-drugii-svitovii-viini-1939-1945-rokiv>
5. Чупрінова Н. Ю., Севрук І. І., Соколовська Ю. В. Історична пам'ять та національна ідентичність в умовах російсько-української війни (2014–2024 рр.). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Історичні науки*. Т. 35 (74). 2024. № 3. С. 95–99.